

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ЮРИДИЧНІЙ ОСОБІ В РЕЗУЛЬТАТІ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНОЇ ПРИГОДИ

Національний авіаційний університет
проспект Любомира Гузара, 1, 03680, Київ, Україна
E-mail: larisa_milimko@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5821-5862>

Мета: дати характеристику правовому регулюванню відносин відшкодування шкоди, завданої юридичній особі в результаті дорожньо-транспортної пригоди, виявити проблеми та внести пропозиції щодо удосконалення цих відносин. **Методи:** дослідження проведено з використанням таких методів як аналіз, синтез, порівняння. **Результати:** дана характеристика правовому регулюванню відносин відшкодування шкоди, завданої юридичній особі в результаті дорожньо-транспортної пригоди, сформульовано пропозиції до Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» та визначена юрисдикція спорів по відшкодуванню шкоди, завданої юридичній особі в результаті дорожньо-транспортної пригоди. **Обговорення:** проблеми правового регулювання відшкодування шкоди, завданої юридичній особі в результаті дорожньо-транспортної пригоди.

Ключові слова: дорожньо-транспортна пригода; відшкодування шкоди; юридична особа; юрисдикція; транспортний засіб.

Постановка проблеми та її актуальність.

Транспортні засоби належать до джерел підвищеної небезпеки. Ніхто не убезпечений від негативних наслідків, які несуть ці джерела, зокрема дорожньо-транспортних пригод (далі – ДТП), а як результат – заподіяння матеріальної і моральної шкоди. Проте, за статистичними даними, у 50% випадків фактичний винуватець ДТП вини не визнає, а у 95% випадків збитки потерпілому не компенсує добровільно [1].

З метою гарантування відшкодування збитків потерпілій стороні запроваджено обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності.

Безумовно таке страхування покращило ситуацію у питанні відшкодування шкоди потерпілому за рахунок коштів страхової компанії. Проте, не всі потерпілі в ДТП отримують таку компенсацію і не завжди

таких страхових коштів вистачає на покриття заподіяних збитків.

Крім того, питання відшкодування збитків ускладнюються у тому випадку, коли учасниками ДТП є транспортні засоби, що належать юридичним особам.

Саме проблемі відшкодування збитків потерпілому – юридичній особі в результаті ДТП присвячена дана стаття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Означена проблематика є предметом дослідження як практичних працівників, так і науковців. Окремі питання деліктної відповідальності та її страхування досліджували такі вчені як О. Антонюк, Д. Боброва, О. Жуковська, А. Загорюлько, О. Красавчиков, А. Мусулевський, Г. Пендяга, С. Приступа, А. Собчак, В. Смирнова, Г. Юркова та ін. Однак, на сьогодні бракує теоретичних досліджень щодо відшкодування шкоди в результаті ДТП

юридичній особі іншою юридичною особою.

Мета статті полягає у висвітленні проблемних питань, що виникають на практиці під час відшкодування шкоди, завданої юридичній особі в результаті ДТП, та розробці пропозицій щодо шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Дорожньо-транспортна пригода – це не лише вкрай неприємна подія, але й така, в результаті якої майже завжди заподіюється шкода майну, життю та здоров'ю та моральна шкода її учасникам, а іноді також і третім особам.

Статтями 3, 27, 41, 68 Конституції України закріплено право кожної людини на відшкодування будь-якої завданої їй шкоди [2]. А основні положення відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки визначені Цивільним кодексом України [3], Законами України «Про дорожній рух» [4], «Про страхування» [5], «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» (далі – Закон України «Про обов'язкове страхування...») [6].

З 1 січня 2005 року в Україні запроваджено інститут обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів. До суб'єктів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності статтею 4 Закону України «Про обов'язкове страхування...» належать страхувальники та інші особи, відповідальність яких застрахована, страховики, Моторне (транспортне) страхове бюро України (далі – МТСБУ) та потерпілі.

У разі настання ДТП, яка може бути підставою для здійснення страхового відшкодування (регламентної виплати), водій транспортного засобу, причетний до такої пригоди, зобов'язаний, керуючись пунктами 33.1 та 33.4 ст. 33 Закону «Про обов'язкове страхування...»: невідкладно, але не пізніше трьох робочих днів з дня настання дорожньо-транспортної пригоди, письмово надати страховику, з яким укладено договір обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності (у випадках, передбачених статтею 41 цього Закону, – МТСБУ),

повідомлення про дорожньо-транспортну пригороду встановленого МТСБУ зразка, а також відомості про місцезнаходження свого транспортного засобу та пошкодженого майна, контактний телефон та свою адресу. Якщо водій транспортного засобу з поважних причин не мав змоги виконати зазначений обов'язок, він має підтвердити це документально.

На практиці ця норма працює таким чином, що після складання протоколу про ДТП його учасникам начебто стає зрозумілим яка особа є винною у такій пригоді і така особа повідомляє потерпілому про страхову компанію з якою укладено договір обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності, керуючись тими міркуваннями, що за нього усю шкоду відшкодує страхова компанія без його особистого втручання. Потерпіла ж сторона, отримавши інформацію від винуватця ДТП, таким чином фактично перебирає на себе обов'язок звернутися у строки і за процедурою, встановленою Законом «Про обов'язкове страхування...» до страхової компанії, так як така особа найбільше зацікавлена в той момент у відшкодуванні заподіяних збитків. Однак, поведінка учасників ДТП в цей момент є юридично неграмотною та невиправданою, що може потягнути за собою низку проблем правового характеру, яких можна було б уникнути, аби вони діяли належним чином.

По-перше, учасники ДТП в момент його скоєння перебувають, переважно, у стані стресу, надмірного хвилювання, перезбудження тощо і не здатні за своїм психологічним станом дати адекватну оцінку ситуації. По-друге, учасники ДТП, переважно, не є юридично грамотними і в той момент не мають можливості дати вірну правову оцінку ситуації, особливо особа, яка начебто вважається винною в ДТП. Але вина такої особи доводиться, у першу чергу, в судовому порядку, про що наголошено у постанові Верховного Суду 05 вересня 2019 р. у справі № 234/16272/15-ц. Саме наявність преюдиційного факту є підставою вважати особу винною у ДТП [7].

Виходячи зі сказаного вище видається за доцільне удосконалити норми, закріплені пунктами 33.1 та 33.4 ст. 33 Закону «Про обов'язкове страхування...» шляхом їх деталізації

з метою уникнення неоднозначного трактування.

Також частими є випадки, коли винна особа (страхувальник у відносинах за договором обов'язкового страхування) не звертається вчасно до страхової компанії за виплатою страхової суми. Або коли страхова компанія відсутня за місцем реєстрації і віднайти її неможливо, хоча за даним держреєстрів її діяльність ані припинено, ані вона не перебуває в стані ліквідації. Або страхової суми недостатньо для покриття всієї суми заподіяної шкоди. Наведені ситуації є підставою того, що особа, яка потерпіла в ДТП звертається безпосередньо до винуватця ДТП про відшкодування шкоди.

В силу правил ч. 1 ст. 22 ЦК України, особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування. Тобто порушення цивільного права, яке потягло за собою завдання особі майнових збитків, саме по собі є основною підставою для їх відшкодування. Частиною 2 ст. 1187 ЦК України встановлено, що шкода, завдана джерелом підвищеної небезпеки (яким є транспортний засіб відповідно до ч. 1 ст. 1187 ЦК України), відшкодовується особою, яка на відповідній правовій підставі (право власності, інше речове право, договір підряду, оренди тощо) володіє транспортним засобом, механізмом, іншим об'єктом, використання, зберігання або утримання якого створює підвищену небезпеку.

Якщо страхова компанія не в змозі відшкодувати збитки, що заподіяні в результаті ДТП, то шкода, завдана внаслідок взаємодії кількох джерел підвищеної небезпеки, відшкодовується на загальних підставах, зокрема, шкода, завдана одній особі з вини іншої особи, відшкодовується винною особою (пункт 1 частини 1 статті 1188 ЦК України).

Така ж правова позиція викладена у Постановах Верховного Суду (№ 754/1114/15-ц від 14.02.2018, № 571/424/16-ц від 24.05.2018) де вказується, що у спорах про відшкодування шкоди, завданої особі джерелом підвищеної небезпеки, існує право потерпілої особи на відшкодування завданих збитків, що

реалізовується нею на власний розсуд, шляхом пред'явлення позову безпосередньо до винної особи або до страхової компанії, цивільно-правову відповідальність в якій застраховано завдавачем такої шкоди.

Про підстави звернення за відшкодуванням шкоди безпосередньо до винуватця ДТП мова йде і у постанові Великої Палати Верховного Суду від 04 липня 2018 року у справі № 755/18006/15-ц (провадження № 14-176цс18) [8]. При цьому Велика Палата Верховного Суду зробила висновок про те, що відшкодування шкоди особою, відповідальність якої застрахована за договором обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів можливе за умови, що згідно з цим договором або Законом України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» у страховика не виник обов'язок з виплати страхового відшкодування (зокрема, у випадках, передбачених у статті 37), чи розмір завданої шкоди перевищує ліміт відповідальності страховика. В останньому випадку обсяг відповідальності страхувальника обмежений різницею між фактичним розміром завданої шкоди і сумою страхового відшкодування.

У правовідносинах між фізичними особами загалом ситуація зрозуміла. Однак як бути у випадку, коли ДТП відбулося за участю транспортних засобів, що належать юридичним особам і якими керували працівники таких юридичних осіб? Із цього приводу п. 4 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди» від 27.03.1992 р. № 6, встановлено: під володільцем джерела підвищеної небезпеки мається на увазі юридична особа чи громадянин, що здійснює експлуатацію джерела підвищеної небезпеки в силу права власності, повного господарського відання, оперативного управління або з інших підстав (договору оренди, довіреності тощо). Не вважається володільцем джерела підвищеної небезпеки і не несе відповідальності за шкоду перед потерпілим особа, яка управляє джерелом підвищеної небезпеки в силу трудових відносин

із володільцем цього джерела (шофер, машиніст, оператор тощо) [9].

Таким чином, у разі завдання шкоди водієм юридичної особи на автомобілі, що належить цій юридичній особі на праві власності, шкода третім особам відшкодуватиметься саме юридичною особою. Так само, якщо шкода завдана транспортному засобу, що належить на праві власності юридичній особі, то право вимоги про відшкодування збитків належить саме юридичній особі. Якщо ж транспорт належить юридичній особі не на праві власності, а, наприклад, на підставі оренди або лізингу, то у цьому випадку особа, яка управляє джерелом підвищеної небезпеки в силу трудових відносин із володільцем (не обов'язково власником) цього джерела не позбавляє її від відповідальності за шкоду, спричинену водієм цієї юридичної особи внаслідок ДТП.

Однак, у даному випадку є проблемним вирішення питання про визначення підсудності спору коли страхова компанія у судовому порядку стягує суму відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки, в порядку регресу з юридичної особи або коли винною і потерпілою особами в ДТП є юридичні особи.

Відповідь на перше питання можливо віднайти у Дайджесті судової практики Верховного Суду у справах, пов'язаних зі страховими правовідносинами, на прикладі судової справи № 426/16825/16-ц по якій винесена постанова Великої Палати Верховного Суду від 5 грудня 2018 року (провадження № 14-497цс18), де вказано, що спір, між юридичними особами не може розглядатися в порядку цивільного судочинства та має розглядатися за правилами господарського процесуального закону [10].

Серед переліку цілої низки спорів, що підсудні господарським судам, п. 15 ст. 20 Господарського процесуального кодексу України визначено, що господарські суди розглядають справи у спорах, що виникають у зв'язку із здійсненням господарської діяльності, та інші справи у визначених законом випадках, зокрема, інші справи у

спорах між суб'єктами господарювання [11]. Чи відніс законодавець спори про відшкодування шкоди, заподіяної в результаті ДТП до інших справ? Доцільно вважати, що так, але за умови, що керування транспортними засобами в момент скоєння ДТП здійснюється водіями під час виконання своїх трудових обов'язків.

Висновки. Отже, підводячи підсумок викладеному вище слід зазначити, що у спорах про відшкодування шкоди завданої в результаті ДТП існує низка проблем, які потребують вирішення. Так, потребують удосконалення норми, закріплені пунктами 33.1 та 33.4 ст. 33 Закону «Про обов'язкове страхування...» шляхом їх деталізації з метою уникнення неоднозначного трактування учасниками ДТП обов'язку про повідомлення страхової компанії про подію.

Якщо страхова компанія не в змозі відшкодувати збитки, що заподіяні в результаті ДТП, то шкода, завдана внаслідок взаємодії кількох джерел підвищеної небезпеки, відшкодовується на загальних підставах, зокрема, шкода, завдана одній особі з вини іншої особи, відшкодовується винною особою.

У разі, якщо учасниками ДТП є водії транспортних засобів, що належать на праві власності чи іншому речовому праві юридичній особі і водії кермували транспортними засобами під час виконання своїх трудових обов'язків, то позов пред'являється в порядку господарського судочинства.

Література

1. Потерпілий у ДТП має право стягнути шкоду безпосередньо з особи, яка її завдала, навіть якщо цивільно-правова відповідальність цієї особи застрахована. ВСУ від 26 жовт. 2016 р. у справі № 6-954цс16. URL: https://protocol.ua/ua/vsu_poterpiliy_u_dtp_mae_pravo_styagnuti_shkodu_bezposeredno_z_osobi_yaka_ii_zavdala/ (дата звернення: 28.05.2020)
2. Конституція України від 28 чер. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/> (дата звернення: 30.05.2020).
3. Цивільний кодекс України 16 січ. 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 02.06.2020)
4. Про дорожній рух: Закон України від 30 чер.

1993 р. № 3353-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3353-12> (дата звернення: 02.06.2020)

5. Про страхування: Закон України від 07 бер. 1996 р. № 85/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 01.06.2020)

6. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Закон України від 01 лип. 2004 р. № 1961-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15> (дата звернення: 29.05.2020)

7. Постанова Верховного Суду від 05 верес. 2019 р. у справі № 234/16272/15-ц. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/84305020> (дата звернення: 01.06.2020)

8. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 04 лип. 2018 р. у справі № 755/18006/15-ц. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75296543> (дата звернення: 03.06.2020)

9. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди» від 27 бер. 1992 р. № 6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92> (дата звернення: 01.06.2020)

10. Дайджест судової практики Великої Палати Верховного Суду у справах, пов'язаних зі страховими правовідносинами. Київ, 2019. С. 7–8. URL: <https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Dajdjest.pdf> (дата звернення: 02.06.2020)

11. Господарський процесуальний кодекс України від 06 лист. 1991 р. № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12> (дата звернення: 30.05.2020)

References

1. Poterpilyj u DTP maje pravo stjagnuty shkodou bezposeredn'o z osoby, jaka i'i' zavdala, navit' jakshho cyvil'no-pravova vidpovidal'nist' cijej' osoby zastrahovana. VSU vid 26 zhovt. 2016 r. u spravi № 6-954cs16. URL: https://protocol.ua/ua/vsu_poterpilyj_u_dtp_mae_pravo_styagnuti_shkodou_bezposeredno_z_osobi_

yaka_ii_zavdala/ (data zvernennja: 28.05.2020)

2. Konstytucija Ukrai'ny vid 28 cher. 1996 r. № 254k/96-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/> (data zvernennja: 30.05.2020).

3. Cyvil'nyj kodeks Ukrai'ny 16 sich. 2003 r. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (data zvernennja: 02.06.2020)

4. Pro dorozhnij ruh: Zakon Ukrai'ny vid 30 cher. 1993 r. № 3353-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3353-12> (data zvernennja: 02.06.2020)

5. Pro strahuvannja: Zakon Ukrai'ny vid 07 ber. 1996 r. № 85/96-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80> (data zvernennja: 01.06.2020)

6. Pro obov'jazkove strahuvannja cyvil'no-pravovoi' vidpovidal'nosti vlasnykiv nazemnyh transportnyh zasobiv: Zakon Ukrai'ny vid 01 lyp. 2004 r. № 1961-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15> (data zvernennja: 29.05.2020)

7. Postanova Verhovnogo Sudu vid 05 veres. 2019 r. u spravi № 234/16272/15-c. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/84305020> (data zvernennja: 01.06.2020)

8. Postanova Velykoi' Palaty Verhovnogo Sudu vid 04 lyp. 2018 r. u spravi № 755/18006/15-c. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75296543> (data zvernennja: 03.06.2020)

9. Postanova Plenumu Verhovnogo Sudu Ukrai'ny «Pro praktyku rozgljadu sudamy cyvil'nyh sprav za pozovamy pro vidshkoduvannja shkody» vid 27 ber. 1992 r. № 6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92> (data zvernennja: 01.06.2020)

10. Dajdzhest sudovoi' praktyky Velykoi' Palaty Verhovnogo Sudu u spravah, pov'jazanyh zi strahovymy pravovidnosynamy. Kyi'v, 2019. S. 7–8. URL: <https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Dajdjest.pdf> (data zvernennja: 02.06.2020)

11. Gospodars'kyj procesual'nyj kodeks Ukrai'ny vid 06 lyst. 1991 r. № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12> (data zvernennja: 30.05.2020)

**LEGAL REGULATION OF COMPENSATION FOR DAMAGE WAS CAUSED
AS A RESULT OF A TRAFFIC ACCIDENT**

National Aviation University
Liubomyra Huzara Avenue, 1, 03680, Kyiv, Ukraine
E-mail: larisa_milimko@ukr.net

Purpose: to characterize the legal regulation of relations for compensation for damage caused to a legal entity as a result of a traffic accident, identify problems and make suggestions for improving these relations.

Methods: the study was conducted using methods such as analysis, synthesis, comparison. **Results:** the characteristic is given to the legal regulation of relations for compensation for damage caused to a legal entity as a result of a traffic accident, the proposals are formulated to the Law of Ukraine «On compulsory civil liability insurance of owners of land vehicles» and the jurisdiction of disputes for compensation for damage caused to a legal entity is determined as result of a traffic accident.

Vehicles are among the sources of increased danger. No one is protected from the negative consequences of these sources, including traffic accidents, and as a result - material and moral damage. However, according to statistics, in 50% of cases the actual perpetrator of the accident does not admit guilt, and in 95% of cases the victim does not compensate the damage voluntarily.

In order to guarantee compensation to the injured party, compulsory civil liability insurance has been introduced.

Undoubtedly, such insurance has improved the situation in terms of compensation to the victim at the expense of the insurance company. However, not all victims of road accidents receive such compensation and not always such insurance funds are enough to cover the damage.

In addition, the issue of damages is complicated in the case when the participants in the accident are vehicles belonging to legal entities.

This article is devoted to the problem of compensation of losses to the victim - the legal entity as a result of road accident.

Keywords: traffic accident; compensation for damage; legal entity; jurisdiction; vehicle.